

ISSN
2181-1784
SJIF: 5.423

ORIENTAL RENAISSANCE:

*Innovative, educational,
natural and social sciences*

www.oriens.uz

Exact sciences

Natural sciences

Engineering sciences

Pedagogical sciences

Social and Human sciences

Philological sciences

Philosophy sciences

Economic sciences

**No5
2021**

**ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL,
NATURAL AND SOCIAL SCIENCES
SCIENTIFIC JOURNAL**

ISSN 2181-1784

VOLUME 1, ISSUE 5

Impact Factor: 5.423

June

2021

**ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL
AND SOCIAL SCIENCES
SCIENTIFIC JOURNAL
VOLUME 1, ISSUE 5 -2021**

EDITOR-IN-CHIEF

Dr. KADIROV MUKHAMMADJON

Candidate of philosophical sciences Associate professor of the department of
“Oriental philosophy and culture” of Tashkent State University of Oriental
Studies

EDITORIAL BOARD

Dr. PhD. N.B. KHODJAEVA

Doctor of Philosophy (PhD) in
Philological Sciences
Associate professor of Tashkent State
University of Oriental Studies

Dr. Z.A. NUROVA

Candidate of Biological sciences
Associate professor of Termez branch
of the Tashkent Medical Academy

Dr. S.F. AMIROV

Doctor of technical sciences
Associate professor of Tashkent State
University of Transport

Dr. A.H. KARSHIEV

Doctor of Philosophy (PhD) in
technical sciences
Associate professor of Tashkent State
Technical University

PhD. A.A. SHAYUSUPOVA

Candidate of Pedagogical Sciences
Associate professor of Tashkent State
University of Oriental Studies

PhD. M.KH. EGAMOV

Candidate of Pedagogical Sciences
Associate professor of Karshi
Engineering Economics Institute

Prof. G.M. RUZMATOVA

Doctor of Philosophical Sciences
Professor National University named
after Mirzo Ulugbek.

Prof. O. J. NISHANOVA

Doctor of Philosophical Sciences
Professor of National University named
after Mirzo Ulugbek.

Prof. MUHIPOVA ULFATKHON

Doctor of Philological Sciences
Professor of Tashkent State University of
Oriental Studies

Prof. S.A. KHASHIMOVA

Doctor of Philosophy (DSc)
in Philological Sciences
Professor of Tashkent State University of
Oriental Studies

Dr. S. S. NURMATOV

Candidate of Philological Sciences
Associate professor of Tashkent State
University of Oriental Studies

Prof. T. M. TOGAEV

Doctor of Philological Sciences
Associate professor of Uzbek Language
and Literature named after Alisher Navoi

Dr. PhD. A.E. RUZIEV

Doctor of Philosophy (PhD) in
Psychological Sciences
Deputy Dean of the Faculty of Energy
of Karshi Institute of Engineering and
Economics

Prof. YALCHIN KAYALI

Ankara University, Faculty of
Languages and History-Geography,
Department of Eastern Languages and
Literatures, Sub-Department of
Indology, Faculty Member.

Dr. A.KH. KHUDOYBERDIEV

Candidate of Historical Sciences
Associate professor of Tashkent State
University of Oriental Studies

Dr. U.A. ABDULLAEV

Candidate of Historical Sciences
Associate professor of Tashkent State
University of Oriental Studies

Mr. CHRISTIAN BARTOLF

Doctor of Philosophy (PhD)
In Political Sciences

Prof. N.B. ABDULLAEVA

Doctor of Philosophical Sciences
Professor of the department of
Philosophy and Fundamentals of
Spirituality of National University named
after Mirzo Ulugbek.

PhD. E.N. CHERNIKOVA

Candidate of Pedagogical Sciences
Associate professor of Uzbek State
University of Physical Culture and
Sports.

Prof. PhD. SAO FEY

Professor of Hangzhou Normal
University, Linguist.

PhD. CHJAN KONG

School of Humanities and
Communication, Zhejiang University of
Finance and Economics.

Dr. N.S. HAMRAEVA

Doctor of Economics, Associate
Professor of Karshi Institute of
Engineering and Economics

CONTENT / СОДЕРЖАНИЕ / MUNDARIJA

Sulaymonova Sh.N. // <i>Ibn Miskavayh mashshoiyyunlik yo'nalishining sistemalashtiruvchisi</i>	15
Eshnazarova S.X. // <i>Bugungi Surxon nasrida yangicha izlanishlar</i>	21
Ravshanova Sh.J. // <i>Nogiron bolalarni ijtimoiy-psixologik rehabilitatsiya qilishning asosiy omillari</i>	28
Тураева Ш.К. // <i>В Узбекистане делается акцент на инклюзивное образование дошкольников</i>	36
Махмудов Ш.К., Бобомуродов Э.Н. // <i>Профессионализм и формирование педагогических способности</i>	45
Анарбаев Х. П. // <i>Разработка рациональной схемы обогащения Лежалых хвостов вольфрама применительно руднику ингички</i>	51
Babaeva N. M., Khanbabaev Sh.D. // <i>Methodological approach to developing a development strategy of an educational organization</i>	65
Хошимханова М. А. // <i>Политерма растворимости систем $Ca(NO_3)_2 - C_2H_5OH - H_2O$</i>	74
Jumayev B.B. // <i>O'zbekistonda kiberjinoiyatlarni tergov qilishga doir xalqaro standart hamda ushbu turdagi jinoyatlarni tergov qilishda davlatlarning manfaatli hamkorligi masalalarining dolzarbligi</i>	80
Saidmuradova T. S., Kadirova L.G. // <i>Yengil sanoat mahsuloti raqobatbardoshligini oshirishda sifat menejmenti mexanizmini rivojlantirish yo'llari</i>	87
Шамаев М.К., Ташкулов А.А. // <i>Эффективность отработки вскрыши высокими уступами на месторождениях полезных ископаемых при открытой разработке</i>	94
Jumayev J. // <i>Konfutsiylik va Legizm kontekstida inson tabiatining muammosi</i>	103
Ruziyev Y.S., Kuziyev M.S., Xudoyberdiyev Sh.Sh. // <i>Yashash sharoiti boyitilishining tovuqlar ayrim fiziologik ko'rsatkichlari va xulq-atvoriga ta'siri</i>	108
Bozorov B.H.; Hakimov R.R. // <i>Qurilishda narxlarning sun'iy tarzda oshib ketishiga olib keluvchi muammolarni bartaraf etish yo'llari</i>	115
Sobirov J.Z. // <i>Mirzo Boburning to'ng'ich vorisi</i>	119
Allayorova N.Y. // <i>New ways of improving reading lessons in primary school learners</i>	124

Uljayeva Sh.T. // <i>Modern trends in teaching foreign languages in a non-linguistic university</i>	131
Rakhmatova B.I. // <i>Pragmatic failures in inter- and intracultural communications</i>	136
Arziqulova S. // <i>Ta`lim-tarbiyada mtm bilan ota-ona hamkorligi</i>	140
Kurbanova Sh. // <i>Fine activity - the basis of children's creativity</i>	144
Uljayeva Sh.T. // <i>Teaching english remotely</i>	149
Tursunova M.E. // <i>To the study of valuable components of lexical units on comparative aspect (on the material of russian and english languages)</i>	155
Nurmaxmatov L. // <i>Oliy ta`lim muassasasida masofaviy ta`lim texnologiyalaridan foydalanish metodikasini takomillashtirish (boshlang`ich ta`lim va sport tarbiyaviy ishi yo`nalishi misolida)</i>	160
Mamatqulov N.N. // <i>Superfos o`g`it ishlab chiqarishda klassifikator qurilmasining hisobi</i>	168
Normamatova M.N. // <i>Virtualistika - yangi fan paradigmasi sifatida</i>	174
Юсупов Н.О. // <i>Созерцание гомера или субъективнокогнитивных аспектов проблемы.(В. А. Жуковский и искусство.)</i>	182
Hoshimova A.B. // <i>Navoiy hikoyatlari shakllanishida folklorning o`rni</i>	190
Xojimatov O. // <i>Raqamli iqtisodiyot sharoitida tashqi manba ma`lumotlaridan foydalangan holda kameral soliq tekshiruvini o`tkazish tartibi</i>	194
Umirov S.B. // <i>Practical importance of methods in the study of physics</i>	207
Khomidjonova F.K. // <i>National wrestling sports characteristics of the relationships between coaches and athletes</i>	210
Ruziboev D.A. // <i>Tourism power of Uzbekistan</i>	215
Norsafarov B. // <i>Investitiya loyihalarni moliyalash samaradorligini oshirishda banklarning o`rni</i>	223
Madusmanova N.K. // <i>Определение ионов железа из объектов окружающей среды</i>	230
Ашурова Н.Г., Эркинова Н.Э. // <i>Роль симуляционного обучения в формировании профессиональной компетентности студентов медицинских высших учебных заведений</i>	235
Khakimov D.R. // <i>Creating an additional value chain in the process of diversification of industrial localization</i>	244

Turdiboyev S.S. // <i>Maktab o'quvchilariga geometriya fanini o'qitishda konstruksiyalash ko'nikmasidan foydalanish.....</i>	250
Tursunboyeva Y.R. // <i>Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati monitoringini takomillashtirish masalalari.....</i>	254
Amirov T.J., Qurbonov B.E., Omonova S.R. // <i>Georeshetka bilan asfaltbeton qoplamalarini armaturalash</i>	260
Kudiyarov K.R., Jengisbaev M.A. // <i>Directions for the formation of budget revenues.....</i>	264
Kurbanov Z.K., Abdusamatov K.B., Kholboev S. // <i>Technology of production of Earth works with the application of geographs</i>	268
Qodiriy M.Sh. // <i>Considering different types of reading, by determining their place at different stages of language learning.....</i>	273
Sobitova R.S., Urazov A.O'. // <i>O'zbekiston Respublikasida sanoat siyosati: ishlab chiqarishni mahalliyashtirish importni kamaytirish omili sifatida.....</i>	277
Уринбаев П.У., Норбадалов Ф.Х., Гафуров Ф.А. // <i>Хирургическое лечение переломов головки мыщелка плечевой кости у детей.....</i>	283
Absalomova A.B. // <i>Teaching speaking: social talks and informal conversation.....</i>	288
Achilova R. // <i>The pros and cons of online education.....</i>	295
Absalomova A.B. // <i>The grammatical categories of verbs in English and Uzbek in general.....</i>	300
Azimbayeva Sh.A. // <i>Davlat tashqi siyosati tahlilining nazariy asoslari: institutsionalizm konsepsiyasi.....</i>	306
Usmonova R.M. // <i>The role of webinars in teaching english and professional development.....</i>	312
Ismatullayeva M.X., Nurmatov S.S. // <i>Hind tilshunos olimlarining affiksial usulda so'z yasalishiga doir qarashlari tahlili.....</i>	321
Ikromova N.A., Yangiboyeva K.A. // <i>Maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim-tarbiya jarayonida axborot kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash va ulardan foydalanish taraqqiyot poydevoridir.....</i>	330
Дедаханова М.М. // <i>Нейролингвистика в развитии речи учеников с 12-15 лет.....</i>	334
Khosiyatov Kh.O. // <i>Museum exhibitions and exhibitions in Uzbekistan are worldwide.....</i>	343

To‘rayev X.B. // <i>O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyot tarmoqlarida raqamli iqtisodiyotni qo‘llashining asosiy yo‘nalishlari</i>	348
Sabirov N. // <i>Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda nodavlat notijorat tashkilotlar va fuqarolik jamiyati boshqa institutlarining roli</i>	355
Babadjanova Z.H., To‘xtayeva H.H., Xalimova D.J. // <i>Abu Ali Ibn Sino – sog‘lom turmush tarzi haqida</i>	367
Nasriyeva D.A., Ikromova L.B. // <i>Iqtisodiyotga oid terminlarning shakllanishi va qo‘llanilishi</i>	372
Jurabekov T.N. // <i>Tijorat bankida axborot oqimini shakllantirishda web ilovalarni yaratish</i>	377
Fayziyev J.N., Qurbonova S.A., Bobojonov O.X. // <i>Uzumning sharobbop navlarini fenologik fazalarini o‘tishi va hosildorlik ko‘rsatgichlari</i>	381
Nurmatova Z.D. // <i>Description of theoretical approaches to the study of homonyms in Hindi</i>	389
Makhmudova Z.I., Khudoyorova F.K., Botirova G.E. // <i>Phrasal verbs and idioms in english</i>	396
Tevosyan G.A. // <i>The theme of the Caucasus in L.N. Tolstoy’s story “the Caucasian prisoner”</i>	401
Abdullayeva N.B. // <i>“Mushuklar shahri”ning kulfati yoxud madaniyat tanazzuli</i>	409
Xamidov M. // <i>O‘zbek tilida seleksiya va urug‘chilikka oid birikma terminlarning hosil bo‘lish modellari</i>	417
Ulugmuradova N.B., Miyassarova M.A. // <i>Yoshlar bandligini ta‘minlashda muammo va yechimlar</i>	424
Abdurazzoqov N.K. // <i>O‘smirlarda axborot-psixologik xavfsizlikni ta‘minlashning ijtimoiy-psixologik imkoniyatlari</i>	434
Norbo‘tayev I.M. // <i>Milliy yuksalish g‘oyasining jamiyat yangi bosqichi taraqqiyoti uchun ijtimoiy ahamiyati</i>	440
Karim Suraiya // <i>O‘zbekiston va Afg‘oniston hamkorlik munosabatlarining yangi bosqichi</i>	446
Yuldasheva S.B., Tursunova G. // <i>Xorazm musiqa san‘atida “Lazgi” triadasining o‘rni</i>	456
Ulugmuradova N.A. // <i>Shukur Xolmirzayev hikoyalarida murojaat undalmalarining lingvopragmatik xususiyatlari</i>	460
Maxmasobirova Y. // <i>O‘zbekiston va Fransiya hamkorligining istiqboldagi rivojlanish tendensiyalari</i>	466

Teshaboeva N.Dj. // <i>Basic issues of the theory of hydrophobization of cement systems by additives of products of petrochemical synthesis</i>	476
Sattarova N.A. // <i>Using ESP vocabulary teaching and learning foreign languages in ESP classes</i>	481
Sirojiddinov U.S., Shodiyev K. // <i>Alkalineactivated oil-well cements and solutions on the base of local active mineral substances and wastes of production</i>	487
Shodiyev K. // <i>Features of state regulation of development of tourism in Uzbekistan</i>	493
Sirojiddinov U.S., Shodiyev K. // <i>Study of the composition of alkali cements and concretes based on wollastonite of Koytosh deposit</i>	499
Хакимов Ш.И., Абдурашидов Ш.М. // <i>Оценка эффективности перемещения горной массы с учетом влияния размеров автомобильного транспорта на объемы горно-капитальных работ</i>	505
Yunusov A.G., Xoliqov B.A., Normuxammadov A.A. // <i>Avtomobil yo'larida ko'ndalang va bo'ylama shovqin tasmalarining qo'llanilishi</i>	514
Азимбаева Ш.А. // <i>Центральная Азия во внешней политике Великобритании</i>	524
Abbasov F. // <i>Idea of national independence in the conditions of globalization</i> ...	531
Qayumov O. // <i>O'zbek Shomon marosim folklorida afsun</i>	539
Urazov S. // <i>Nodavlat ta'lim muassasalari faoliyati samaradorligini oshirishda tahlilning innovasion usullaridan amaliy foydalanish</i>	544
Isahonova Z. // <i>Pedagogical technologies and pedagogical skills</i>	551
Azimova M.Z. // <i>Developing language skills with the help of tasks for the interactive white board (IWB)</i>	559
Adxamjonov M.M. // <i>Rus tilining rivojlanish tarixi va uning jahon miqiyosidagi ahamiyati</i>	565
Azimova M.Z. // <i>Methods of developing students' language skills using interactive whiteboards (IWB)</i>	570
Madalimov T. // <i>Qadimgi Hindistonda Nyaya falsafasidagi xulosa chiqarish turlari</i>	575
Ximmataliyev D.O., Iskandarova G.P. // <i>Pedagogik texnikani shakllantirish ushlari va uning psixologik xususiyatlari</i>	581
Egamberdiyeva. F. P., Tursunboyeva Y. R. // <i>Ta'lim psixologiyasi</i>	588
Karimjonov A., Ashurova F.X. // <i>O'spirinlik davrining psixologik xususiyatlari</i>	593

Nadjimxodjaye M.S. // <i>Milliy o'ziga xos so'zlarning o'zbek tiliga tarjima qilishdagi murakkabliklari</i>	601
Rajabboev J. J. // <i>Ethical criteria and innovative knowledge of spiritual development of youth</i>	607
Ахмедов Ж. А., Собиров Қ.Э., Исмоилов Д. А., // <i>Исследование процесса съема нити с поверхности кокона в водной среде</i>	613
Hamraqulov Y. M., Haydarov B.J. // <i>Avtomobillarda siqilgan va suyuultirilgan gaz yonilg'ilaridan foydalanishning samaradorlik ko'rsatgichlari</i>	621
Mamadaliyev A. E. // <i>O'zbekiston soliq ma'murchiligiga tax free tizimini joriy qilish istiqbollari</i>	627
Melibayeva G. N. // <i>O'zbekiston sharoitida kichik biznesni investitsiyalashning o'ziga xos xususiyatlari</i>	640
Мустафаев Б. Н. // <i>Геологическая строения Чаткало - Кураминских гор</i> ...	646
Умаралиева Г. // <i>Эстетические взгляды аль-Фараби в развитии средневековой культуры</i>	655
Sattorov.U. // <i>Toponimik afsonalarda an'anaviy motivlar tipologiyasi</i>	661
Эльчин Галибоглы // <i>Азербайджанский новруз и национальные ценности</i>	672
Islambekova N. M., Haydarov S.S. // <i>Mavsum bo'yicha turli duragay pillalarni saralash asosida yuqori chiziqli zichlikdagi xom ipak ishlab chiqarishni tadqiq etish</i>	687
Rajabboev J.J. // <i>Factors for forming innovative mentality at young people</i>	694
Saidov M.S. // <i>Birinchi prezidentimiz I. A. Karimovning "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida ilgari surilgan g'oyalarning yoshlar ma'naviyatini shakllantirishdagi ahamiyati</i>	699
Qurbonova U. // <i>Biologiya fanini o'qitishda didaktik o'yinlarning o'rni</i>	702
Bekmuradov S.T. // <i>Chig'atoy ulusi boshqaruvi legitimligida islomning ahamiyati</i>	708
Alimov Sh. S., Turdikulova E.E. // <i>General characteristics of the use of role-playing games at the initial stage of teaching a foreign language</i>	721
Halimov O'.H., Xurramov Y.S., Po'latov B.S., Aliboyeva N.I. // <i>Texnik muhandislar va bo'lajak muhandis talabalarning matematik kompetentlik darajasi</i>	725

Murtazayev Z. M., Avulova Z. T. // Fizika fanini o`qitishda “texnologik xarita”ning ahamiyati.....	733
Ahmedov S.B., Abdullayeva N.S., O`ralov A.I. // Talabalarning mustaqil ta`ilm topshiriqlarini bajarishida amaliy ko`nikmalarni shakllantirish.....	738
Yaxiyaxonova M.M. // Mustaqil ta`limni tashkil etishda ilg`or xorijiy tajribalarning ahamiyati.....	742
Qurbonaliyeva H.I. // “Axborot xuruji” tushunchasi, axborot xurujlarining manbalari, ularning ijtimoiy muhitda amalga oshish usullari.....	750
Xudaynazarova L., Izzetova E.M. // Xitoy falsafasi kelib chiqishining ijtimoiy-madaniy sharoitlari.....	755
Qurbonaliyeva H.I. // Kichik va o`rta shahar aholisi sotsiologik tadqiqot ob`ekti sifatida.....	762
Aynakulov H.A., O`razaliyev F.B., Isanov A. P. // Mehnatni motivatsiyalashning maqbul tizimini loyihalashtirish tamoyillarini shakllantirish.	768
Aynaqulov M. A., Xudayberdiyev B.B., Xatamov A. Y. // Qurilish majmuasida xo`jalik yuritish kooperatsiyasi va klasterining tavsiviy yo`nalishlari.....	775
Gapparov B.N., Muhitdinov A. A., Abbazov B.T. // Iqtisodiyotda kooperatsiyaga asoslangan agroklastar yo`nalishlari.....	780
Ko`chimov A.H. // Turmush tarzida aholining o`z o`zini band etishining ba`zi ko`rinishlari.....	786
Muhitdinov A. B., Soatov Sh.A., Igamberdiyev D. X. // Jizzax viloyatida turizm sohasi, salohiyat va imkoniyatlar.....	792
Soatov A.M., Isanov A. P. // Korxonada faoliyati samaradorligini ta`minlashda transformatsiyalashning o`rni va roli	800
Sharipov F.I. // Attribution theory: uzbek students` success and failure of second language acquisition as in internal and external factors.....	806
Po`latova K. D. // Increasing the efficiency of higher education by training students-geographers on the credit modular system.....	812
Hafizov A. A. // The linguodidactic potential of using authentic materials in foreign language education.....	817
Abdug`offorov S., Tojimatova M., To`xtaboyeva. // The role of cognitive linguistics on teaching vocabulary to biology faculty students.....	827
Abdikarimova F.B., Raximov S. R. // Tanqidiy fikrlash asoslarining O`zbekiston ta`lim tizimidagi ahamiyati.....	831
Husinov Z. Z. // Abu Rayhon Beruniyning geodeziya faniga qo`shgan hissasi.....	835

Axmedov Sh.I. // <i>Arab tilining shakllanishi va unda neologizmlarning o‘rni.....</i>	840
Rahmatov E.T. // <i>Naqshbandiya tariqatida Alouddin Attor Sulukining ahamiyati.....</i>	845
Mizomova A. G’. // <i>Milliy kinozlarimizda til masalasi.....</i>	849
Aripova A.X. // <i>Yetim hamda ota-ona qaramog‘isiz qolgan bolalarni hayotda o‘z o‘rinlarini topishlari maqsadida xorijiy tajriba implementatsiyasi.....</i>	857
Azizkulov B., Tashmatov Sh. // <i>Klasterlash asosida turizm infratuzilmasini rivojlantirish imkoniyatlar.....</i>	863
Doniyorova G. Sh. // <i>Koronavirus pandemiyasi terminlarining etimologik tahlili.....</i>	870
Nurxonov B. // <i>Abu Rayhon Beruniyning hayoti va ijodi.....</i>	875
Fozilov G’.N. // <i>Daholik xususiyatlari va unga eltuvchi yo‘llar.....</i>	883
Tohirov A. // <i>Kitobxon va noshir o‘rtasidagi o‘zaro foydali hamkorlik xususida..</i>	890
Rajabboyev J.J. // <i>Yoshlarni innovasion tafakkur tarzi va innovasion izlanishlari.....</i>	895
Abdunazarava Z. // <i>Biologiya fanini o‘qitishda interfaol usullarni qo‘llash.....</i>	902
Sa’dullayev Sh., Abdurahmanova M.H. // <i>Qadimgi so‘g‘d va sanskrit tillarining leksik jihatdan yaqinlik xususiyatlari.....</i>	907
Razzoqov N. R. // <i>Milliy iqtisodiyot real sektorining innovasion rivojlanishini moliyalashtirishda bank sektorining ishtirokini oshirish.....</i>	913
Bakhrinov Sh. A. // <i>Development of pilgrimage tourism International experience.....</i>	921
Badalova L. Kh. // <i>Innovative methods of teaching in educational institutions....</i>	927
Kuldasheva M. // <i>Parallellizm va uning stilistik ko‘rinishi.....</i>	931
Zakirova N.A. // <i>Peculiarities of e-book and distance learning.....</i>	936
Bektoshev O. Q., Erkaboyeva M.B. // <i>Ingliz tilidagi matnlarda o‘qishning nutqiy faoliyatning mustaqil turi sifatida voqelanishi.....</i>	942
Davlatova M.Kh. // <i>The process of transformation of philosophy understanding as factor of information culture of the period of the English Renaissance (XVI c.)</i>	949
Nishonova Sh.M., Sheraliyeva N.A., Satimova H.K. // <i>The importance of intercultural communication in foreign language learning.....</i>	958

Mukhiddinova D.M., Sodiqova S.T., Jurayeva Z.Sh. // <i>Developing effective communication skills.....</i>	966
Тураббаев Х.А. // <i>Использование технико-криминалистических средств и методов при розыске автотранспортных средств.....</i>	973
Djalilova K.E. // <i>“Tuhfat ul-Ahror” va “Hayrat ul-Abror” dostonlaridagi ko‘makchili va kelishikli birikuv modelidagi frazemalarning qiyosiy tahlili.....</i>	978
Abdiraimov Sh.S. // <i>O‘qib tushunish malakasini baholashning psixofiziologik xususiyatlari.....</i>	986
Avezova G.S., Manonova Y.Sh. // <i>Sog‘lom turmush tarzi: talaba - yoshlar qarashlari</i>	991
Shomurodova M.U. // <i>Alisher Navoiy asarlarida barkamol avlod tarbiyasi.....</i>	996
Quvondiqov J.M.O. // <i>Bo‘yash jarayonini tezlashtirish orqali harakatlanuvchi tarkibning tayyorlik koeffitsiyentini oshirish.....</i>	1001
Йўлдошев Х., Дусматов А. // <i>Пахтани сақлашга тайёрлаш қурилмасини майда ва йирик ифлосликлардан тозалаш жараёнининг назарий тадқиқи</i>	1008
Akramova M.T. // <i>Amerika Qo‘shma Shtatlari va Yevropa davlatlari qonunchiligida jinoiy javobgarlikdan ozod qilish masalalari.....</i>	1014
Normurodov Sh.U., Tayirov Sh. Sh. // <i>Geodezik punktlar markazlari sifatida vibratsiyalab to‘ldiriladigan svayalardan foydalanish.....</i>	1021
Sharipova Sh., Shafolatov Z. // <i>Chizmachilik darslarida ijodkorlikni rivojlantirish bosqichlari.....</i>	1025
Шаумаров С.С., Кандахоров С.И., Нурмухамедова Д.Р. // <i>Аналитическое и экспериментальное исследование воздухопроницаемости наружных стен зданий на железнодорожном транспорте.....</i>	1029
Quvondiqov J.M.O. // <i>Zaxira Lokomotivini hisobga olgan holda Lokomotiv parkining tayyorlik funksiyasini tahlil qilish usuli va metodi.....</i>	1038
Safarov M.K., Umarjonov S.S. // <i>Abu Bakr ar-Roziy etikasida befoyda o‘y surish va ochko‘zlik muhokamasi.....</i>	1045
Ahmadjonova F.B. // <i>Xalq ertaklarida ajdaho timsolining o‘ziga xosligi.....</i>	1050
G‘oyimov U. // <i>Yangi metodlar – yangi o‘quvchilar uchun, yangi O‘zbekiston o‘quvchilari- yangi metodlarda dars o‘tsin.....</i>	1054
Umarjonov S.S., Safarov M.K. // <i>Fahriddin Roziyning “Latoif ul-G‘iyosiyot” qo‘lyozma asarida aql va e‘tiqod masalasining qo‘yilishi va uning diniy-falsafiy germeneytik tahlili</i>	1058

Allaberganov K. // <i>Huquqiy ong - zamonaviy jamiyatda huquqiy madaniyatining asosiy elementi</i>	1069
Nurullayev Kh. T. // <i>Structural-grammar characteristics of verbal somatic phraseologies in German and Uzbek languages</i>	1073
Djumaeva G.A. // <i>Practical application of modern technologies teaching a foreign language in the conditions of inclusion</i>	1081
Jabborova D.I. // <i>Synchrony and diachrony in linguistics</i>	1087
Ibragimova F.A. // <i>The effects of global pandemic on the international business</i>	1092
Kimsanboyeva M.Sh. // <i>Oqimdagi don namligini o'lchash uchun uskunalar....</i>	1101
Mirzayev J.O. // <i>Matematikani geodeziyada qo'llash</i>	1106
Xoliqov Sh.S., Normurodova G. // <i>Mustaqillik yillarida Qashqadaryo viloyatida demografik jarayonlarning tarixiy tahlili</i>	1110
Sharapov A.R. // <i>Vokal va uning musiqadagi ahamiyati</i>	1114
Azimova L. // <i>O'zbek mumtoz lirikasida diniy g'oyalar talqini (XVII-XVIII asr)</i>	1118
Ummataliyev S.H. // <i>Arab manbalarida Axsikent tarixining yoritilishi</i>	1123
Kattayeva S.A. // <i>Ko'p sahifali matbaa nashrlarining Turkiston hududida tashkil etilish tarixi, takomili va muammolari</i>	1129
Po'latov Sh.N. // <i>Mahatma Gandi falsafiy qarashlarida "Mutloq g'oya" tushunchasi</i>	1134
Yodgorov Sh.M. // <i>XX asr oxiri - XXI asr boshida Misr hukumatining diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash strategiyasining o'ziga xos xususiyatlari</i>	1144
Yuldashov S.H., Niyetova G.B. // <i>Professional ta'lim o'quvchilarininng worldskills internationalda ishtirokining ijtimoiy-iqtisodiy negizlari</i>	1154
Akhmedov B.A. // <i>History of Karakul industry in Uzbekistan</i>	1159
Nazarov X.T., Ibragimov L.Z., Qushoqova F.U., Usmonxonova D.F. // <i>Zarafshon vodiysi ekologik vaziyatini optimallashtirish va barqarorlashtirish yo'llari</i>	1164
Султонов Н.Н., Асадова Х.Б. // <i>Увеличить интенсивность нефтеотдачи за счет большего охвата продуктивной зоны с помощью гидроразрыва пластов(ГРП)</i>	1170
Наимова Р.Ш., Кадиров В.Р., Алимкулов Х.Ф., Кушназоров И.С. // <i>Чуқур карьерларнинг пастки горизонтларидаги ҳавони сунъий шамоллатиши усулларини такомиллаштириши</i>	1175
Nazarova F. // <i>Kurdlarning kelib chiqishiga doir ayrim yondashuvlar tahlili</i>	1186

O‘QIB TUSHUNISH MALAKASINI BAHOLASHNING PSIXOFIZIOLOGIK XUSUSIYATLARI

Abdiraimov Shohruh Samad O‘g‘li

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti
o‘qituvchi*

Annotatsiya: Maqolada matnni o‘qib tushunish ko‘nikmasini baholashning fiziologik, psixik, umuman psixofiziologik xususiyatlari haqidagi mulohazalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar. O‘qib tushunish, psixologik, fiziologik, psixofiziologik, dekodlash, vizual kirish leksikoni.

PSYCHOPHYSIOLOGICAL FEATURES OF READING COMPREHENSION ASSESSMENT

Abdiraimov Shohruh Samad ugli

*Lecturer, Tashkent State University of Uzbek Language and Literature
named after Alisher Navoi*

Annotation. The article discusses the physiological, mental, and psychophysiological features of reading comprehension.

Keywords. Reading comprehension, psychological, physiological, psychophysiological, decoding, visual input lexicon.

KIRISH

Psixolingvistikaga oid ilmiy tadqiqotlardan ma’lumki, insonlar o‘rtasidagi muloqot jarayoni to‘rt xil kognitiv malakalar asosida amalga oshadi, mazkur nutqiy malakalar o‘zaro bog‘liqlikda rivojlanadi. Bu malakalar og‘zaki va yozma nutq bilan bog‘liq hisoblanadi. So‘zlash va eshitib tushunish malakalari og‘zaki nutq bilan bog‘liq bo‘lsa, yozish va o‘qib tushunish yozma nutq bilan bog‘liq tarzda amalga oshadi. Shuningdek, mazkur ko‘nikmalar muloqot jarayonida mazmunni ifodalashi yoki idrok qilishi nuqtayi nazaridan ham bir-biridan farqlanadi. Umuman, bu jarayonlar psixolingvistikada kodlash (fikrni signallar: tovush yoki grafemalar bilan ifodalash) va dekodlash (grafemalar yoki tovush bilan ifodalangan ma’lumotlarni idrok qilish) jarayoni deb yuritiladi. Bu tushunchalar psixolingvistik tadqiqotlarda o‘rganilgan, ilmiy asoslari isbotlangan. Dekodlash jarayoni psixologiyada nutqiy persepsiya deb ataladi. Persepsiya – inson borliqni idrok qilishi jarayoni hisoblanadi. Nutqiy persepsiya – bu verbal va vizual birliklar yordamida borliqdagi hodisalarni idrok qilish, talqin qilish va tushunish jarayonidir. Idrok qilish jarayoni eshitib

tushunish yoki o‘qib tushunish tarzida amalga oshadi. Eshitib tushunish og‘zaki nutqda ifodalangan ma‘lumotlarni anglash, fahmlash jarayoni hisoblanadi. O‘qib tushunish – grafemalarda, tasvirlarda, chizmalarda, rasmlarda ifodalangan ma‘lumotlarni anglash, idrok qilish jarayonidir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR.

O‘qib tushunish jarayonida matndagi turli chiziqlar majmuyini qabul qilamiz, ular grafema deb ataladi. U vizual kirish leksikonidagi mavjud so‘zlar bilan solishtiriladi va so‘z chizmadan iborat tashqi shaklidan mazmundan iborat mohiyatiga aylanadi va idrok qilinadi. Ya‘ni, mazkur tasvirga bog‘langan ma‘no faollashadi. Bir so‘z bilan aytganda, yozma matndagi so‘zni turli belgilar tizimi – grafemalar yig‘indisi sifatida qabul qilamiz va uni mazmun parchasi sifatida idrok qila boshlaymiz.

Shuni ham ta‘kidlashimiz kerakki, “matnni o‘qish, uni tushunish jarayoni pedagogik (biror shaxs tomonidan takrorlab o‘rgatish, ko‘rsatish), psixologik (diqqatni yig‘gan holda o‘rganilayotgan narsaga qarash, tikilish), jismoniy (boshqa harakatlarni to‘xtatgan holda ko‘zni faqat harf, bo‘g‘in yo so‘zga qaratish) va fiziologik (o‘rgatilayotgan harf yo so‘zni takrorlay olish, o‘qiy olish qobiliyatining mavjud yoki mavjud emasligi) jarayon hisoblanadi”[5: 65]. Shuning uchun ham o‘qib tushunish murakkab nutqiy psixofiziologik faoliyat hisoblanadi. Bu jarayon haqida ko‘plab xorij va o‘zbek olimlari ilmiy ishlar qilganlar, tajribalar o‘tkazganlar va ularning tahlillari asosida natijalarni taqdim qilganlar.

Fiziologlarning ma‘lumotlariga ko‘ra, “miya po‘stlog‘ning ensa qismida ko‘rish jaryonini boshqaruvchi nerv markazlari joylashgan” [6: 66], ya‘ni o‘qib tushunish bosh miyaning ensa qismidagi neyronlar ta‘sirlanishi asosida amalga oshadi, ko‘z soqqasining harakatlanishi, ko‘rish va sezgi qobiliyatlari bosh miya qismidagi o‘rta miyaning tepasida joylashgan oraliq miya funksiyasi orqali boshqariladi. Oraliq miya bosh miya yarimsharlari bilan qoplangan bo‘lib, u yerda ko‘rish do‘mboqlari joylashgan. Ko‘rish do‘mbog‘i – tuxumsimon shakldagi bir juft kulrang modda bo‘lib (nerv hujayralari to‘plami), unda barcha sezgi a‘zolari orqali seziladigan ta‘sirlar oldin ko‘rish do‘mbog‘i orqali qabul qilinib, keyin bosh miya yarim sharlari markazlariga o‘tkaziladi. Bu jarayon sog‘lom odamlarda deyarli bir xil kechadi.

Shuningdek, matnni o‘qib tushunish murakkab psixolingvistik jarayon bo‘lib, u tilshunos olimlar tomonidan bir qancha bosqichlarga ajaratiladi. Jahon tilshunosligida T.A. Apollonskaya, Y.V. Gleybman, I.Z. Manoli kabi olimlar qabul qilishning 3 ta asosiy darajasini belgilaydi:

- verbal-sintagmatik daraja;
- designativ daraja;
- dinativ daraja. [7: 44]

O‘zbek tilshunosligida esa olimlar I. Azimova matnning tushunishning beshta darajasini keltiradi:

- a) assotsiativ daraja;
- b) leksik-morfologik daraja;
- c) kontekstual daraja;
- d) struktural daraja;
- g) matn darajasi. [1: 65].

O‘rganishlarimiz natijasida, bizningcha, matnning o‘qib tushunish, uni idrok qilish, o‘zlashtirish quyidagi bosqichlardan iborat.

1-bosqich: grafik tasvirni tanish va so‘zni o‘qish;

2-bosqich: so‘zning matndagi ma‘nolarini angash;

3-bosqich: rasmlarda, chizmalarda, diagrammalarda ifodalangan ma‘lumotni tushunish va so‘zlarning o‘zaro mazmuniy bog‘lanishini, birliklarning matndagi vazifasini idrok etish;

4-bosqich: matnning qismlarini anglash va ular o‘rtasidagi mazmuniy bog‘liqliklarni idrok qilish;

5-bosqich: matndagi umumiy va yashirin ma‘nolarni tushunish, matn maqsadini anglash, matndagi ma‘lumotdan real hayotiy vaziyatda foydalana olish;

6-bosqich: matnga aynan shu mavzuda yozilgan boshqa matnlar bilan qiyoslab baho bera olish.

Hammada ham matnning o‘qib tushunish bosqichlari bir xil amalga oshavermaydi. Shuning uchun ham muayyan matnning bir xil o‘qib chiqqan o‘quvchilarning tushunishining har xil bo‘lishini guvohi bo‘lamiz. Bu uning fiziologik va psixologik jihatlariga bog‘liq bo‘ladi, ya‘ni qabul qilish qobiliyati yoki ruhiy-psixik holatiga, yoki jismoniy holatlariga bog‘liq bo‘lishi mumkin. Shuningdek, matnning o‘qib tushunishga bir nechta omillar ta‘sir etishim mumkin.

Shuning uchun pedagogik o‘lchovlarga doir tadqiqotlarda o‘qib tushunish malakasini baholashda natijalarga salbiy ta‘sir etuvchi omillar quyidagicha guruhlashtiriladi:

-matn omillari;

-o‘quvchi omillari;

-vazifa omillari [2: 16].

Matn omillari – matn bilan bog‘liq bo‘lgan omillar: matn tilining og‘irligi, berilish uslubining murakkabligi, matn turlari va unda mavzular tematikasi bilan bog‘liq bo‘lgan omillar.

O‘quvchi omillari – o‘qib tushunuvchi bilan bog‘liq omillar: o‘quvchining yoshi, fiziologik va psixologik holati, tajribasi, kognitiv darajasi bilan bog‘liq bo‘lgan omillar.

Vazifa omillari – topshiriq bilan bog‘liq omillar: topshiriqlar hajmi, miqdori, mazmunining aniq va lo‘nda ifodalanganligi bilan bog‘liq bo‘lgan omillar.

Shuning uchun ham o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini baholash jarayonida o‘qib tushunish malakasini baholash konstruktlarini belgilashga, baholash jarayonida foydalaniladigan matnlarni tanlashga, u asosida topshiriqlar tuzishga alohida e‘tibor bilan yondashish talab etiladi. Shuningdek, “Shvetsariyalik psixolog J.Piajening fikricha, bolaning aqliy o‘ssishi o‘zining ichki qonunlari asosida rivojlana borib, sifat jihatdan o‘ziga xos bir qator genetik bosqichlarni bosib o‘tadi”[4: 146]. Ya’ni bola fiziologik tomondan o‘sib boradi, unda namoyon bo‘luvchi holatlar, ko‘nikmalar ham rivojlanib boradi. Shu bois baholash jarayonida ham o‘quvchining yosh xususiyatidan kelib chiqib mezonlar belgilanishi maqsadga muvofiq bo‘ladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, har bir o‘quvchi fikrini og‘zaki yoki yozma ifodalashi, o‘zgalar fikrini, matndagi axborotlarni idrok eta olishi psixofiziologik jarayon bo‘lib, baholashda foydalaniladigan savol va topshiriqlar uning nutqiy malakalarini va tafakkurini rivojlantirishga, ruhiy jihatdan ham, jismoniy jihatdan ham mos bo‘lishi, ularda mustaqil munosabatini bayon etishga, hayotni va o‘zgalarni anglash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak.

REFERENCES

1. Azimova I. O‘zbek tilidagi gazeta matnlarining mazmuniy persepsiyasining psixolingvistik tadqiqi: monografiya. –T., 2019. 158 bet
 2. Ismailov A. v.b.,. Xalqaro tadqiqotlarda o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini baholash. – Toshkent, «Sharq», 2019, 92 b.
 3. J. Charles Alderson. Assessing Reading. Cambridge University Press 2000.
- Mavlonova K., Hakimova N.. Ona tili darslarida o‘qish savodxonligini egallash imkoniyatlari. O‘zbek tilshunosligini rivojlantirishning dolzarb muammolari. Res.ilm.amal.konf. mater. – Toshkent, O‘zkitobsavdo nashriyoti, 2020. 340 b. –B. 217–224.

4. O‘zbek tilini o‘rganish va o‘qitishni qayta qurish hamda takomillashtirish dolzarb masalalari. O‘zbek tili doimiy anjumani birinchi yig‘inining tezislari. – Samarqand, 1991.

5. Sharopova F.V. 5-sinf o‘quvchilarida matni o‘qib tushunish malakasini shakllantirishning nazariy va metodik asoslari. ped.fan.magist. dis. –T., 2020. – 108 b.

6. Sodiqov B., Oripova, Shaxmulova. Yosh fiziologiya va gigiyena darslik. – T.: Yangi asr avlodi – 2009. 285 b.

7. Аполлонская Т.А., Глейбман Е.В., Маноли И.З. Порождающие и распознающие механизмы функциональной грамматики. – Кишинёв, 1987. – С.42-47